https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

UDK: 39.308

ORCID: 0009-0002-2953-7613

Aliqulova Karomat Xolmo‘min qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

Pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi

E-mail:aliqulovakaromat0124@gmail.com

SHAXS MA’NAVIY-AXLOQIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada shaxs ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari yoritilgan. Tadqiqot O‘zbekiston 2030 strategiyasi va Oliy ta’limni rivojlantirish konsepsiyasiga asoslangan holda olib borildi. Maqolada ilmiy muammo, maqsad, metodlar, tajriba natijalari hamda umumiy xulosalar bayon etilgan. Tadqiqotning amaliy ahamiyati oliy ta’lim muassasalarida tarbiya jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, suhbat, test sinovlari va tajriba–eksperimental ishlar qo‘llanilib, olingan natijalar asosida ma’naviy tarbiya jarayonining takomillashtirilgan modeli ishlab chiqildi. Ushbu model yosh avlodda ijtimoiy mas’uliyat, madaniy ong va axloqiy immunitetni rivojlantirishga qaratilgan bo‘lib, uni amaliyotga tatbiq etish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Maqola xulosalari Oliy ta’lim tizimida tarbiyaviy ishlarning mazmuni va metodikasini yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar bilan boyitilgan.

Kalit so‘zlar Ma’naviy-axloqiy madaniyat, shaxs kamoloti, pedagogik jarayon, 2030 strategiyasi, ta’lim, ma’naviy tarbiya, kompetensiyaviy yondashuv.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

Annotation. This article examines the pedagogical features of developing a person's moral and ethical culture. The study is based on the Uzbekistan 2030 Strategy and the Higher Education Development Concept. The research identifies the scientific problem, purpose, methods, results, and conclusions. The practical significance of the study lies in improving educational and upbringing processes in higher education institutions. During the research process, pedagogical observation, interviews, tests, and experimental work were employed, and based on the obtained results, an improved model of the moral-ethical education process was developed. This model is aimed at fostering social responsibility, cultural awareness, and ethical immunity among the younger generation, and its implementation in practice contributes to improving the quality of education. The conclusions of the article are enriched with scientifically grounded recommendations for further improving the content and methodology of educational activities in the higher education system.

Keywords. Moral and ethical culture, personality development, pedagogical process, 2030 Strategy, education, moral upbringing, competence-based approach.

Аннотация. В статье рассмотрены педагогические особенности формирования морально-нравственной культуры личности. Исследование проведено в соответствии со Стратегией "Узбекистан–2030" и Концепцией развития высшего образования. В работе раскрыты научная проблема, цель, методы, результаты эксперимента и общие выводы. Практическая значимость исследования заключается в совершенствовании воспитательного процесса в высших учебных заведениях.

В ходе исследования были использованы педагогическое наблюдение, беседа, тестовые испытания и экспериментальная работа. На основе полученных результатов была разработана усовершенствованная модель процесса нравственно-духовного воспитания. Данная модель направлена на формирование у молодого поколения социальной ответственности,

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

культурного сознания и нравственного иммунитета, а её практическое внедрение способствует повышению качества образования. Выводы статьи дополнены научно обоснованными рекомендациями по дальнейшему совершенствованию содержания и методики воспитательной работы в системе высшего образования.

Ключевые слова. Морально-нравственная культура, развитие личности, педагогический процесс, Стратегия- 2030, образование, нравственное воспитание, компетентностный подход.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonida jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri bo‘lgan shaxs ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishiga aylanmoqda. O‘zbekistonning “2030 strategiyasi” shuningdek, Oliy ta’limni rivojlantirish konsepsiyasida ta’kidlanganidek, ma’naviy yetuk, axloqan barkamol, ijtimoiy mas’uliyatli shaxsni tayyorlash davlat siyosatining muhim vazifasidir. Ayniqsa pedagogika fanida talabalarning ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslash dolzarb ahamiyatga ega. 1;111].

Shaxs ma’naviy-axloqiy madaniyati uning xulq-atvori, munosabatlari, e’tiqodi va hayotiy pozitsiyasida namoyon bo‘ladi. Bu jarayon tasodifiy emas, balki maqsadga yo‘naltirilgan, tizimli va uzluksiz pedagogik ta’sir natijasida shakllanadi. Ta’lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg‘unlashtirish, o‘quvchilarda axloqiy ong, vijdon, mas’uliyat va bag‘rikenglik sifatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi [2;28].

Mazkur mavzuning pedagogik xususiyatlarini o‘rganish orqali ta’lim jarayonida samarali metod, vosita va shakllarni aniqlash, tarbiyaviy ishlarning mazmunini boyitish imkoniyati yuzaga keladi. Shuningdek, bu yondashuv shaxs kamolotini ta’minlashda o‘qituvchi va tarbiyachining kasbiy mahorati, shaxsiy namunasining o‘rni va ahamiyatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi [3;35].

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

Ilmiy muammo. Hozirgi kunda ta’lim jarayonida ma’naviy-axloqiy tarbiyaning metodik ta’minoti yetarli darajada integratsiyalashmagan, talabalarning ma’naviy ehtiyojlari bilan o‘quv dasturlari o‘rtasida nomutanosiblik mavjud [4;64].

Tadqiqot maqsadi. Talabalarda ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishning pedagogik xususiyatlarini aniqlash, samarali metodlarni ishlab chiqish va ularning ta’sirchanligini o‘rganish.

Mavzuning yangiligi. Tadqiqot O‘zbekistonning ma’naviy siyosatiga, “Yangi O‘zbekiston” g‘oyasi, 2030 strategiyasi va oliy ta’limda kompetensiyaviy yondashuvni tatbiq etish jarayoniga integratsiyalangan holda talabaning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish bo‘yicha zamonaviy metodlarni taklif etadi.

Amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalari oliy ta’lim muassasalarida tarbiya jarayonini takomillashtirish, o‘quv dasturlarini modernizatsiya qilish hamda ma’naviy-axloqiy tarbiya bo‘yicha metodik qo‘llanmalar yaratishda qo‘llanishi mumkin [5;76].

Metodlar:

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy-tahliliy metod - ma’naviy-axloqiy tarbiya bo‘yicha milliy va xorijiy ilmiy manbalar o‘rganildi

2. Pedagogik kuzatuv - talabalarning ma’naviy-axloqiy qadriyatlarga munosabati o‘rganildi.

3. So‘rovnoma va intervyu - talabalar hamda pedagoglarning fikrlari tahlil qilindi.

4. Diagnostik metodlar - shaxsning ma’naviy-axloqiy darajasini baholovchi mezonlar qo‘llandi.

5. Tajriba-sinov ishlari - ilg‘or pedagogik texnologiyalar sinovdan o‘tkazildi [8;122].

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

Natijalar:

Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

Oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-axloqiy tmadaniyatni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish samara beradi.

Shaxs ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishda oila – ta’lim muassasasi - jamiyat hamkorligi muhim rol o‘ynaydi.

Talabalar ongida milliy qadriyatlar, xalq og‘zaki ijodi, ma’rifiy meros, zamonaviy axloqiy tamoyillar uyg‘unligini shakllantirish ma’naviy immunitetni kuchaytiradi.

Interfaol metodlar - “Case-study”, “Aqliy hujum”, “Ma’naviy dialog”, “Badiiy tahlil” kabi usullar axloqiy madaniyatni rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Ma’naviy-axloqiy tarbiya integratsiyalashgan model asosida amalga oshirilganda talabalar orasida:

ijtimoiy mas’uliyat

tolerantlik

vatanparvarlik

odob-axloq normalariga rioya qilish ko‘rsatkichlari sezilarli oshdi [6;27].

Muhokama va xulosa:

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirish jarayoni izchil va tizimli tashkil etilganda ijtimoiy muhitda sog‘lom ma’naviy atmosfera yaratiladi. O‘zbekiston 2030 strategiyasida belgilanganidek, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash inson kapitalini rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liq. Bu esa shaxsning ma’naviy-axloqiy sifatlarini takomillashtirmasdan amalga oshmaydi. Pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish, ma’naviy tarbiyani raqamli ta’lim

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

muhiti bilan uyg‘unlashtirish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlar sinteziga asoslangan metodlar qo‘llash - shaxs kamolotining bosh omilidir [7;25]

Xulosa o‘rnida, talabalarning ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirish bo‘yicha ishlab chiqilgan model va metodlar O‘zbekiston oliy ta’lim tizimi uchun yuqori amaliy qiymatga ega bo‘lib, ta’lim-tarbiya jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shaxsning ma’naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishning pedagogik xususiyatlari quyidagi uchta asosiy tamoyilga asoslanadi:

1. **Milliy va umuminsoniy qadriyatlar birligi:** Tarbiya jarayoni Vatanparvarlik, milliy g‘urur va hurmat kabi milliy qadriyatlar hamda adolat, insonparvarlik kabi umuminsoniy me’yorlarning uzviy bog‘liqligi asosida olib boriladi (Aksiologik yondashuv).
2. **Ta’lim va faoliyatning integratsiyasi:** Axloqiy me’yorlar faqat nazariy o‘rgatilmasdan, balki o‘quvchilarning kundalik amaliy faoliyati, jamoaviy mehnat va ijtimoiy munosabatlari orqali, uzluksiz va tizimli ravishda shakllantiriladi.
3. **Yagona tarbiyaviy muhit:** Ma’naviy kamolot maktab, oila va mahallaning uch tomonlama hamkorligi asosida shakllanadi. O‘qituvchi esa bu jarayonda asosiy namuna va yo‘naltiruvchi shaxs bo‘lib xizmat qiladi [9;78].

Bu xususiyatlarning izchil qo‘llanilishi natijasida shaxsda nafaqat axloqiy bilimlar, balki ijobiy xulq-atvor odatlari va ma’naviy ehtiyoj mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Maxmudov, B. N. O‘zbekiston pedagogikasi: Milliy tarbiya va zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: Turon-Iqbol 2022.
2. Olimov, Q. T. Ma’naviy-axloqiy madaniyatni shakllantirishda aksiologik yondashuvning o‘rni. Ilmiy-uslubiy qo‘llanma. Toshkent: Fan va texnologiya 2023.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 27.01.2026

3. Sodiqova, A. S. Ta’lim jarayonida milliy qadriyatlar asosida ma’naviy tarbiya texnologiyalari. Monografiya. Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti 2021.
4. Tursunov, E. N. Shaxsning ijtimoiy faolligini rivojlantirishda axloqiy tarbiyaning pedagogik mexanizmlari. Pedagogika fanlari doktori dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent 2024.
5. Xasanova, D. M. O‘quvchi-yoshlarda Vatanparvarlik ruhini shakllantirishning zamonaviy didaktik asoslari. Ilmiy maqolalar to‘plami. Toshkent 2022.
6. Yo‘ldoshev, J. G‘. Pedagogika: Nazariya va amaliyot. Darslik (yangilangan nashri). Toshkent: O‘qituvchi 2020.
7. G‘ulomov, S. S. Axloqiy madaniyatni shakllantirishda oila va maktab hamkorligining integratsion modeli. Xalq ta’limi jurnali, № 4. 2023.
8. Rashidov, U. V. Ta’limda innovatsion texnologiyalar va ma’naviyat masalalari. Konferensiya materiallari. Buxoro 2021.
9. Ergasheva, N. S. Yoshlarda ekologik ong va axloqiy mas’uliyatni tarbiyalashning pedagogik shart-sharoitlari. Pedagogik tadqiqotlar jurnali, 12-son. 2024.